

MULTIKULTURALIZAM U SVIJETU I HRVATI U ISEJENIŠTVU

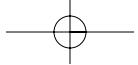
Marin SOPTA

U posljednja tri do četiri desetljeća multikulturalizam je predstavljao dominantan model na temelju kojeg su zapadne demokratske zemlje provodile procese integracije u matičnim državama. I pored činjenice da nije dokazano, mnogi znanstvenici i stručnjaci koji se bave ovom problematikom smatraju da je ideja multikulturalizma rođena 1960. godine u New Yorku, gdje je i zakopana rušnjem tornjeva Svjetskog trgovackog centra (Rainer, Bauback, 2005., 90).

Sedamdesetih godina prošlog stoljeća Kanada i Australija su službeno proglašile i prihvatile politiku multikulturalizma kao dio državne politike koja potiče i materijalno pomaže različite etničke zajednice u njihovim nastojanjima da sačuvaju svoj nacionalni i kulturni identitet. Ideja multikulturalizma krajem osamdesetih godina prošlog stoljeća postupno zahvaća i zapadnu Europu, u prvom redu Veliku Britaniju, Švedsku i Nizozemsku koje razvijaju vlastite specifične modele na temelju kojih priznaju i uvažavaju kulturne razlike nastale pod utjecajem različitih etničkih zajednica koje djeluju u tim zemljama. Vrlo je važno istaknuti da nastale kulturne razlike nisu prolaznog karaktera, dapače, one u tim zemljama ostaju zauvijek (Bader, 2005., 86).

Rušenje dvaju nebodera 11. rujna 2001. godine u New Yorku te ubojstva popularnog političara Pima Fortuyna i filmskog redatelja Thea van Gogha u Nizozemskoj izazvali su snažnu reakciju u svijetu, naročito u krugovima koji se protive primjeni politike multikulturalizma. Ti su događaji ponovo pružili argumente protivnicima ove politike za obnovu javne diskusije na ovu temu (Kymlicks, 2005., 84). Usto, u svijetu je došlo do globalne ekonomske krize koja je prouzročila veliku nezaposlenost; urbana segregacija, odnosno getoizacija različitih etničkih skupina samo su dodatni argumenti koje su protivnici politike multikulturalizma naročito u zapadnoeuropskim zemljama koristili u promociji svojih ideja, odnosno u borbi protiv politike multikulturalizma.

Multikulturalizam kao ideja, strategija koja omogućuje i osigurava mirnu i bezbolnu integraciju novih useljenika u zemlju njihovog doseljenja utemeljen je sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog stoljeća. Multikulturalizam kao ta-

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

kav zasnovan je na politici koja će propagirati i omogućiti jednakost svih građana u ekonomskom, kulturnom i političkom životu, uglavnom u zapadnim liberalnim demokratskim sredinama. Da bismo mogli govoriti o multikulturalizmu u svijetu danas, vrlo je važno istaknuti kako različite države različito reagiraju i rješavaju probleme integracije te rasne i etnokulturne razlike unutar svoje zemlje. Glavni razlog za to leži u činjenici da različite države imaju različite kulture, političku tradiciju i institucije zbog kojih i različito reagiraju. Za razliku od Kanade i Australije koje imaju i provode dosta sličnu politiku multikulturalizma, europske zemlje primjenjuju drugačije metode. Tako primjerice Australija svoju politiku multikulturalizma definira kroz ostvarivanje triju glavnih ciljeva:

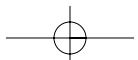
1. Osiguravanje kohezije i društvenog jedinstva u zemlji u kojoj žive imigranti iz 100 različitih zemalja svijeta i 200 različitih etničkih skupina.
2. Iskorištavanje kulturnog kapitala kojeg nude različite grupe te njihovog potencijala u gospodarskom životu.
3. Odavanje priznanja i nastojanje promoviranja globalne svijesti javnim raspravama koje karakteriziraju interkulturni dijalozi utemeljeni na uzajamnom poštivanju (Jakubowich, 2005., 15).

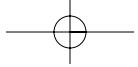
Slično Australiji, samo puno ranije, Kanada usvaja politiku multikulturalizma kao državnu politiku koja je sebi za cilj postavila:

1. Osigurati mirne odnose između različitih etničkih zajednica i omogućiti interkulturne razmjene.
2. Eliminirati diskriminaciju i promovirati nacionalno jedinstvo.
3. Smanjiti društvene i ekonomski nejednakosti etničkih zajednica.
4. Propagirati etničke zajednice u njihovim nastojanjima očuvanja identiteta.
5. Educirati javnost u vezi s vrijednošću kulturnog pluralizma (Elliot, Fleras, 1990., 64).

Dana 8. listopada 1971. godine, najavljujući državnu politiku multikulturalizma u parlamentu, kanadski premijer Pierre Elliott Trudeau između ostalog je rekao: »Ne može postojati jedna kulturna politika za Kanadane engleskog ili francuskog podrijetla, druga za domoroce, a treća za sve ostale. I pored činjenice da postoje dva službena jezika, ne postoji službena kultura. Niti jedna kulturna grupa ne može imati prednost nad drugom. Mi smo slobodni da budemo svoji. Ali to se ne može prepustiti slučaju... Politika ove vlade je eliminiranje bilo kakve opasnosti i očuvanje slobode« (Sopta, 2011., 30).

Politika multikulturalizma u Kanadi rezultat je dubokih promjena nastalih u kanadskom društvu nakon socijalnih nemira i zahtjeva francuskog stanovništva u Quebecu za potpunom ravnopravnosću u odnosu na anglosaksonske stanov-

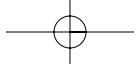
M. Sopata: *Multikulturalizam u svijetu i Hrvati u iseljeništvu*

ništvo u Kanadi. U relativno kratkom razdoblju federalna vlada uvažila je zahtjeve Quebeca, nakon čega usvaja politiku multikulturalizma. Za uspješnu provedbu te politike svaka kanadska vlada, bez obzira na stranačku pripadnost, iz državnog proračuna izdvaja znatna finansijska sredstva namijenjena različitim kulturnim, sportskim, umjetničkim, vjerskim i drugim programima etničkih zajednica.

Slično kao u Kanadi, i politika multikulturalizma u Australiji rezultat je povjesnog odnosa dominantne grupe (WASP — bijeli anglosaksonski protestanti) i nadolazećih useljenika, koji su svoje stečeno pravo da žive, rade i napreduju u australskom društvu dobili prisegom lojalnosti Australiji. Potrebno je istaknuti da je Australija, koja je nastala kao rezultat britanske imperijalističke kulturne ekspanzije, prije nego li je službeno usvojila politiku multikulturalizma provodila politiku otvorene rasne diskriminacije propagirajući *White Australia* (Bijelu Australiju) kako bi sprječila ulazak useljenika uglavnom iz Japana, Kine i Indonezije.

Nakon velikih društvenih promjena nastalih u svijetu šezdesetih godina prošlog stoljeća, koje na određen način simbolički predstavljaju kraj kolonijalnih carstava, Australija potpisuje deklaraciju Ujedinjenih naroda kojom se ukida rasna diskriminacija. Ubrzo nakon toga, točnije 1970. godine, australska vlada ukida politiku *White Australia*, što stotinama tisuća novih useljenika omogućuje useljavanje u zemlju (Jakubowich, 2005., 15; Kerkyasharan, 2005., 109). Tako se Australija, koja je u jednom razdoblju bila poznata po oštem i brutalnom useljeničkom zakonu, pretvorila u zemlju koja, prema riječima njezina premjera Paula Keatinga iz 1995. godine na svečanosti otvaranja *Global Diversity Conference* u Sydneyu, »prakticira najbolju politiku multikulturalizma u svijetu« (Jakubowich, 2005., 15).

Od svojih početaka do danas politika multikulturalizma u Australiji prošla je dugačak put, što se najbolje može vidjeti u izjavama visokih državnih dužnosnika. Tako je primjerice ministar državljanstva i multikulturalizma Australije u govoru održanom srpnja 2003. godine između ostalog rekao kako bi »termin australski multikulturalizam za dvadeset pet godina mogao postati suvišan zbog toga što sve više i više Australaca prilagođava svoj način života njegovim vrijednostima« (Jakubowich, 2005., 15). Samo godinu dana poslije čelnik australske laburističke stranke Mark Letham otišao je korak dalje izjavivši da »većina Australaca više ne vidi potrebu dokazivanja etničke različitosti... Oni su previše zauzeti prakticiranjem i uživanjem njezinih beneficija. Oni već sada žive život različitih kultura. Držim da je vrlo važno sačuvati naše australstvo i sve ljude koji su došli iz različitih dijelova svijeta koji se mogu prilagoditi, ali ne smijemo zaboraviti činjenicu da smo mi kršćanska država u kojoj se govori engleski jezik«

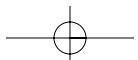

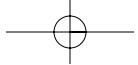
Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

(Jakubowich, 2005., 17). I pored činjenice da Kanada i Australija prakticiraju državnu politiku multikulturalizma, važno je istaknuti kako u obje države postoji relativno velik postotak građana iz svih slojeva društva koji ne prihvacaјu takvu državnu politiku. Naprotiv, oni drže da multikulturalizam dijeli nacionalno biće zemlje na različite manje segmente i da nimalo ne pridonosi jedinstvu zemlje.

Za razliku od onog u Australiji i Kanadi, multikulturalizam u europskim zemljama poput Nizozemske, Švedske, Francuske, Njemačke i drugih imao je drugačiji povijesni razvoj. Naime, uopće nije postojao, iz jednostavnog razloga što su te zemlje primale takozvane gostujuće radnike, jeftinu fizičku radnu snagu za potrebe svojih industrija. Vjerujući da su gostujući radnici samo na privremenom radu te da će se nakon nekoliko godina vratiti u zemlje svog porijekla, navedene zemlje uopće nisu vodile institucionalnu brigu o useljenicima ni uspostavile kakvu strategiju. No s vremenom je činjenica da su »gostujući radnici« na privremenom radu dobili djecu koja su počela pohađati vrtiće i škole te pokrenuli vlastita poduzeća i obrte primorala državne vlasti zemalja koje su primile velik broj stranih radnika da rješavaju njihove probleme i zahtjeve. Suočene s velikim izazovima, zapadnoeuropske zemlje su posljednjih nekoliko desetljeća počele ozbiljno razmišljati i planirati strategije integracija pripadnika etničkih zajednica u većinsku sredinu.

Kao ni većina drugih europskih zemalja, Nizozemska nikada sebe nije doživljavala kao zemlju koja useljenicima pruža mogućnost za ostvarenje njihova sna. Od ukupnog broja današnjeg stanovništva Nizozemske, 10 posto čine useljenici, od čega »turska zajednica broji 341 tisuću, marokanska 295 tisuća, surinamska 321 tisuću, somalijska 28 tisuća, iranska 28 tisuća, a iračka 42 tisuće ljudi« (Doomernik, 2005., 32). Golem broj tih useljenika došao je u Nizozemsku iz njezinih bivših kolonija, primjerice iz Indonezije. Nakon što je Indonezija 1949. godine proglašila neovisnost, velik broj njezinih građana, naročito oni iz mješanih brakova, iseljava se u Nizozemsku gdje ih se tretira kao povratnike. Osim toga, Nizozemska je primila velik broj političkih izbjeglica te »gostujućih radnika«, jeftine fizičke radne snage za potrebe svoje industrije. Velik broj useljenika i gospodarska kriza sedamdesetih godina prošlog stoljeća, kada je potreba za radnom snagom naglo stala, prisilili su nizozemsku vladu da osmisli strategiju za useljenike koji se nalaze u zemlji. Njome je nizozemska vlasta svim useljenicima, političkim izbjeglicama i »gostujućim radnicima« pružila mogućnost da uzmu nizozemsko državljanstvo pod uvjetom da odbace dvojno. Činjenica da su mnogi useljenici, a posebice gostujući radnici, zloupotrebljavali zakone koristeći velike socijalne olakšice i druge privilegije, izazivala je veliko nezadovoljstvo domaćeg stanovništva. Protuuseljeničko raspoloženje i antagonizam domaćeg

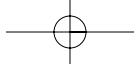

M. Sopta: *Multikulturalizam u svijetu i Hrvati u iseljeništvu*

stanovništva prema useljenicima svoj bi vrhunac uvijek doživjeli u vrijeme gospodarske krize. Domaće stanovništvo strane je radnike držalo dežurnim krivcima zbog gubitka radnih mjesta ili nemogućnosti pronaalaženja posla. Snagu antagonizma i otvorene mržnje prema strancima u znatnom dijelu nizozemskog društva najbolje potvrđuje ubojstvo »populističkog političara Pima Fortuyna u vrijeme izbora 2002. godine« (Doomernik, 2005., 35). Fortuyn i njegova stranka pobijedili su velikom većinom, odbacujući politiku multikulturalizma, dajući kritičke i diskriminirajuće izjave o islamu, homoseksualcima i ženama. Izborna pobjeda Fortuyna i njegove stranke još više je podijelila nizozemsko društvo i pridonijela radikalizaciji pojedinih skupina. Rasprava o politici multikulturalizma ponovno je zauzela središnje mjesto u javnim diskusijama. Rasprave su se uglavnom vodile o procesima integracije, odanosti imigranata Nizozemskoj i njihovoj spremnosti da više participiraju u svim segmentima društva. I dok je u prošlosti taj odnos prema nizozemskom društву, to jest integraciji, bio utemeljen na zaposlenosti i školovanju, u budućnosti bi se trebao temeljiti na »dobrovoljnem prihvaćanju državljanstva Nizozemske i odbacivanja dvojnog državljanstva« (Doomernik, 2005., 35). Rasprave su postale još žešće nakon što je psihički poremećen musliman marokanskog porijekla u studenom 2004. godine ubio poznatog nizozemskog filmskog redatelja.

Čelnici Njemačke, Nizozemske i Engleske nedavno su izjavili da je multikulturalizam mrtav, a njemačka kancelarka Angela Merkel izjavila je da imigranti moraju naučiti njemački jezik i prihvativi vrijednosti njemačkog društva što će im omogućiti bržu i bezbolniju integraciju i brže napredovanje na društvenoj ljestvici njemačkog društva. I pored činjenice da u izjavi nije nikoga imenovala, njemačka javnost bila je svjesna da je ta izjava gospode Merkel odgovor ministru vanjskih poslova Turske, koji je u govoru prigodom službenog posjeta Njemačkoj svojim sunarodnjacima rekao kako je njihov prioritet prvo naučiti turski jezik. Općepoznata činjenica da golema većina mnogobrojne turske zajednice koja živi i djeluje u Njemačkoj slabo ili uopće ne govori njemački jezik niti se želi integrirati u njemačko društvo, zadržava svoju religiju, kulturne običaje i tradiciju, izaziva snažan antagonizam u njemačkom društву. Odbacujući optuzbe da se protive velikom broju Turaka u svojoj zemlji te da imaju nešto protiv islama kao njihove vjere, Nijemci odgovaraju da su oni za Turke koji će prakticirati europski islam. Iz straha da će Turci u Njemačkoj iskoristiti politiku multikulturalizma kako bi što bolje i čvršće zacementirali svoje vjerske, kulturne i tradicijske običaje, naročito među pripadnicima druge i treće generacije useljenika, sve više Nijemaca ima vrlo negativan stav prema politici multikulturalizma. On naročito dolazi do izražaja u vrijeme gospodarske krize kada su useljenici glavni krivci za pomanjkanje radnih mjesta ili, još gore, njihov gubitak.

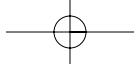

Hrvatsko iseljeništvo i domovina. Razvojne perspektive

Kada govorimo o hrvatskim iseljenicima i njihovu odnosu prema politici multikulturalizma, možemo konstatirati da on varira od zemlje do zemlje. Hrvati su, posebice u Kanadi i Australiji, iskoristili politiku multikulturalizma za očuvanje svog nacionalnog i kulturnog identiteta. Najbolji primjer su mnogobrojne izgradene crkve, domovi, sportska i kulturna društva. Uz veliku podršku vlasti tih zemalja Hrvati su osnovali hrvatske škole u kojima svoju djecu uče hrvatski jezik i kulturu. Osnivanje Hrvatske katedre za jezik i kulturu na renomiranom kanadskom i australiskom sveučilištu u vrijeme kada se hrvatski jezik negirao u domovini, također potvrđuje sposobnost Hrvata da iskoriste pozitivne programe i ideje koje nudi politika multikulturalizma. Mnogobrojni radijski i televizijski programi koji se emitiraju na hrvatskom jeziku, posebice u Australiji i Kanadi, često uz obilatu materijalnu pomoć vlasti tih zemalja, još su jedan pozitivan primjer odnosa Hrvata prema politici multikulturalizma. Za razliku od života i iskustava prekoatlantskih Hrvata, Hrvati koji su živjeli i radili u zapadnoeuroropskim zemljama bili su izloženi drugim utjecajima i odnosima s vlastima u zemljama primateljicama. Zbog relativne blizine domovine i činjenice da se većinom radilo o gostujućim radnicima koji su godinama živjeli i radili na relaciji domovina — (uglavnom) Njemačka, ideja organiziranja hrvatskih zajednica poput onih u Americi, Kanadi i Australiji uopće nije postojala. Prazninu u društvenom životu nadomjestila je hrvatska Katolička crkva sa svojim misijama koje su, osim posvećenosti vjerskom i duhovnom životu, pokušavale organizirati sportske i kulturne aktivnosti. Spomenuta činjenica da zapadnoeuropske zemlje nisu prakticirale politiku multikulturalizma, uz golem pritisak i ometanja rada hrvatskih društava koje su provodile jugoslavenske vlasti i njihovi diplomati, umnogome su sprečavali ozbiljan i kvalitetan rad tih društava.

Literatura

- Bader, V. (2005.), Dilemmas of Multiculturalism: Finding or Losing Our Way? U: J. Jedwab, *Canadian Diversité/y*, 4(1): 86-90.
- Bader, V. (2005.), Dutch Nightmare? The End of Multiculturalism? U: J. Jedwab, *Canadian Diversité/y*, 4(1): 9-12.
- Bauback, R. (2005.), If You Say Multiculturalism Is the Wrong Answer, Then What Was the Question You Asked? U: J. Jedwab, *Canadian Diversité/y*, 4(1): 90-95.
- Breton, R. (1987.), Multiculturalism in Canada. U: Driedger, L., *Ethnic Canada, Identities and Inequalities*, (str. 65-82), Toronto, Copp Clark Pitman Ltd.
- Driedgar, L. (1987.), *Ethnic Canada, Identities and Inequalities*, (str. 65-82), Toronto, Copp Clark Pitman Ltd.
- Doomenik, J. (2005.), The State of Multiculturalism in the Netherlands. U: J. Jedwab, *Canadian Diversité/y*, 4(1): 32-36.

M. Sopta: *Multikulturalizam u svijetu i Hrvati u iseljeništvu*

- Elliott, J. L. i Fleras, A. (1990.), Immigration and the Canadian Ethnic Mosaic. U: Peter S. L., *Race and Ethnic Relations in Canada* (str. 51-77), Toronto, Oxford University Press.
- Jakubowicz, A. (2005.), Multiculturalism in Australia: Apogee or Nadir? U: J. Jedwab, *Canadian Diversité/y*, 4(1): 15-19.
- Kerkyahariam, S. (2005.), Multiculturalism in Australia: Finding or Losing Our Way? U: J. Jedwab, *Canadian Diversité/y*, 4(1): 109-121.
- Kymlicks, W. (2005.), The Uncertain Futures of Multiculturalism. U: J. Jedwab, *Canadian Diversité/y*, 4(1): 82-85.
- Peter, S. L. (1990.), *Race and Ethnic Relations in Canada*, Toronto, Oxford University Press.
- Sopta, M. (2012.), *Hrvati u Kanadi*, Zagreb, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.

